

СВІТОГЛЯДНІ ПОЗИЦІЇ ПАВЛА ГЛАЗОВОГО

Дана стаття присвячена проблемі осмислення Павлом Глазовим своїх творчих засад. Детально розглядається, в чому письменник вбачав своє завдання, обов'язок перед народом; яким повинно бути мистецтво слова; в чому полягає основна функція мистецтва слова і яка роль письменника за Павлом Глазовим на прикладі його епістолярної спадщини та творчого доробку.

Ключові слова: *полинногірка правда, пробудження національної свідомості, народність, щира простота і дохідливість, осяяння Мудрості Радістю.*

Світоглядні позиції Павла Глазового як письменника становилися під впливом багатьох факторів. На його формування вплинув перш за все його складний життєвий шлях. Павло Глазовий неодноразово зазначає, що «все життя моє минуло серед грубої бездуховності й безбожної жорстокості» [3,19]. Постійні напади з боку радянської критики робили життя письменника нестерпним. І попри те, що хула не зламала, а загартувала характер Павла Глазового, він так і не зміг позбутися того болю, тієї гіркоти, яка пронизує його творчий доробок. Більше того, прагнення «сказати людям *правду не лише веселу, а й полинногірку*» стало частиною творчого кредо Павла Глазового [3,15].

Письменник-гуморист не може не підмічати всіх протиріч та невідповідностей, несправедливостей і негараздів, які відбуваються в суспільстві. Митець «гумористичного мислення і світобачення» покликаний постійно переосмислювати, оцінювати, нарешті висміювати, викривати, оскільки в цьому полягає соціальна функція сміху [4,38]. В основі світоглядних засад Павла Глазового лежить прагнення донести полинногірку правду до людей і *пробудити* цією правдою *національну свідомість*. Про особливе значення правди, її місця у бутті людей, йдеться у поезії «Невмируща» [1, 368-389].

Твір «Невмируща» будується на антитетичному протиставленні його, багатоголикого ката, у якого тьма імен та її, «Незнищенної». Контрастність побудови образів вбачається вже з перших рядків: «Він чорний був, як ніч, / Вона – як день, ясна. / Страшенно він хотів, / Щоб згнула вона» [1, 368]. «Незнищенною» виявляється Правда, тричі нищена і тричі відроджена: спалена до тла на багатті, вона знову воскресала, закута у ланцюги і кинута у море, вона виходила з хвиль, забита в дубову труну і зарита у стометрову яму, вона виходила з під землі ще кращою. Антитетичність образу Правди і її ката відобра-

жає одвічне протиборство двох сил – Добра, втіленням якого є Правда, і Зла, багатолікого ката, який будь-якою ціною прагне приховати Правду. Правду в даному творі варто розглядати в контексті християнського світогляду, відповідно до якого поняття «правди» співвідноситься з самим вічним життям, сущим, яке сприймається як Бог. Вона виступає і як правда, і як істина і одночасно як основний критерій правильності й істинності. З вище сказаного випливає, що Правда для Павла Глазового є тією світоглядною основою, на якій базується його творчий доробок, оскільки лише Правда може стати на сторожі скривджених, лише вона може вказати на винуватців, тобто, лише Правда є проявом Божої волі і Божого провидіння.

Правда, яку письменник прагне донести до людей, покликана відкривати їм очі на ті негаразди і несправедливості, які відбуваються у країні, і захищати їхні права. Міркуючи над власним призначенням, Павло Глазовий ставить риторичне запитання: «...кого ж, окрім Тараса Шевченка в минулому, можна назвати справжнім захисником саме *прав людини*? Хто так чітко виголосив головне правило *правозахисництва*, як він?

– *Возвеличу рабів отих німих і на сторожі біля них поставлю слово!*

Поставити слово на сторожі біля рабів – ото ж і є найвищої проби *захист прав людини*» [3, 33] Цими словами автор наголошує на тому, що *слово* поета покликане *захищати* і *возвеличувати* свій онімилый народ. У цьому полягає його висока місія і призначення, його обов'язок перед народом. Бог наділяє митця талантом для того, щоб той ніс слова правди до людей. І цим талантом, подарованим митцю, Бог не просто підказує, а велить поставити слово на сторожі народу.

«...я саме й задумався: а що воно таке – талант? – пише Павло Глазовий. – І уявилося: виходиш Ти у світ. Бог дає Тобі свічку й велить: – *Иди, тримай свічку перед собою, щоб вона людям світила, і іди лише чесною дорогою, бо як оступишся, то й свічка впаде і Ти з нею провалишся, і сліду ніякого не лишиш*. І Ти несеш ту свічку, а з різних боків якісь пики-мордяки дмухають, щоб погасити свічку, а якщо вона раптом ясно спалахне, то починають плювати й хлюпати холодною злобою. Ти хитаєшся, спіткаєшся і знаєш, що як випустиш свічку, то й стежка під Тобою спалахне і опалить Тебе, і Ти згоріш, загинеш – *і сліду ніякого не покинеш, як сказав наш Кобзар...*» [3, 218]. Так поет осмислює своє призначення, свою місію, свій обов'язок перед людьми.

Павло Глазовий був високо духовною і глибоко релігійною людиною, яка вірила у Бога як у втілення вищої Мудрості, Доброти і Краси. Генадій Кузьмільний у «Епілозі до сміху» спробував відтворити особисті спогади Павла Прокоповича стосовно того Вищого, яке часто називають єдиним словом -

Творець. «Згадуючи окремі епізоди свого життя, - пише дослідник творчості Павла Глазового, - поет часто підкреслював, що в світі є щось набагато вище за те, заради чого миряни будь-яких конфесій гринуть лоби в храмах. Звичайно, він мав на увазі той Вищий Розум Всесвіту[...]» [2]. Павло Прокопович нерідко згадував ті життєві ситуації, які траплялися з ним під час Другої світової війни. Міркуючи про свою долю, про ті перипетії, в яких йому – молодому юнакові – вдалося вижити, письменник згадує події жовтня 1941-го року, коли він був льотчиком авіаційного полку, укомплектованого винищувачами ЛаГ-3, які навіть самі радянські льотчики докірливо та зневажливо називали на німецький штиб «лаг-драй». Зустрівшись у повітряному бою з німецьким пілотом, Павло Глазовий вижив лише тому, що той вирішив «полякати» їх на біплані кулаком. Чому ж цього не відбулося? «Адже при бажанні, - пише Павло Прокопович, - він міг затоптати нас в землю без єдиного пострілу. І відповідаю: перст Небесний!» [2].

Згадує письменник і випадок після поразки влітку 1941 року біля річки Донець, коли за наказом червоного командира майора Федусенка він разом з іншими солдатами отримав наказ розбитись на дрібні групи і окремо добиратись до Калінінського авіаційного заводу. Сталося так, що троє солдатів, з якими він рушив на Калінін, вирішили здатися німецьким загарбникам. «Хто послав мені того солдата, котрий, направивши дуло трьохлінійки на мене, врешті здався німцям сам зі своїми напарниками, не здавши мене? – завдає риторичне запитання самому собі Павло Прокопович, - Знову відповідаю сам собі і перед своїм сумлінням: перст Небесний!» [2]. Згадує письменник і про політрука, котрий завбачливо порадив написати заяву про вступ у лави ВКП(б), закінчивши її відомою фразою: «В случае моей смерти, прошу считать меня коммунистом». Ця заява, датована 1 вересня 1941 року, знадобилася йому тоді, коли він прибув до Калінінського авіаційного заводу. Про цей вступ до партії письменник пише так: «Адже без того папірця - після відвідин смерша, моя життєва стежка пролягла б у кращому випадку через штрафний батальйон. А там знай, чи вижив би взагалі! Ствердно собі кажу: кожного разу і без будь-яких сумнівів - перст Небесний!» [2].

Павло Глазовий вірив у долю, вірив у те, що Бог врятував його від смерті. Він був переконаний у тому, що саме перст Небесний вказав на нього і зберіг його для того, щоби письменник виконав свій обов'язок перед народом. Вже на схилі літ у збірці «Архетипи. Гумор. Сатира» автор переосмислює долю всіх тих, хто пройшов пекло війни і дожив до часів незалежності України. У вірші «Слово ветерана», в якому Павло Прокопович промовляє як ветеран до ветеранів, поет з боєм зазначає: «Згадаймо, друзі-ветерани, / Якими ми були колись, / А потім станем та поглянем, / До чого нині дожились» [1,177].

Письменник оповідає, що під час Другої світової війни солдати, сидячи в траншеях, ладні були розділити з побратимами і останню цигарку, і єдиний сухар. Павло Глазовий стверджує, що робилося те з веління неба, бо в тому була істина свята і саме так потрібно було чинити в *ім'я світлого добра*. Проте, чинячи так, як велить Вища сила: «Ми не хрестилися при тому, / Бо нас навчили вчителі / Не поклонятися нікому, / Крім батька Сталіна в Кремлі» [1,178]. Порівнюючи часи Другої світової війни з нашим часом, автор з боєм зазначає, що в наш мирний час злидарюють без зарплати вчителі і лікарі, хлібороби й шахтарі, а ветеранів без доларів принизливо відсилають просити грошей. І це відбувається тоді, коли інша верства населення відверто розкошує. Тому і задає Павло Прокопович риторичне запитання: «Куди іти просити? В кого? / Піти поскаржитись? Кому? / Просити помочі у Бога?» А далі сам відповідає: «Так ви ж не вірите йому». [1,179]. Тому і приходиться письменник до висновку: «*Чи не тому ми докотились, / До чорних злиднів, до біди, / Що не у той куток молились, / Молитви слали не туди?*». Саме в цьому коріняться причини несправедливості і усіх безчинств сучасних українських реалій життя, коли, за словами П.Глазового, комусь не має чого їсти, а хтось має купу машин і кілька дач [1,178]. Відповідь на риторичне питання: «Чому так сталося?», письменник дає просту: не до того молилися. Радянська епоха разом з руйнуванням церков систематично розхищувала і підвалини духовності людини. Витворюючи культ вождя, на п'єдесталі якого стояв єдиний ідол – Батько Сталін, комуністичний режим відкидав будь-яку іншу релігію окрім комунізму. Але разом з відкинутою релігією, з вірою у вище веління, у світлу істину, нищилася мораль і істинні духовні імперативи.

У такий нелегкий час поет покликаний виконувати той обов'язок, який на нього поклав Бог, оскільки саме *слово* поета покликане *захищати* і *возвеличувати* свій онімилый народ. Звідси випливає ще одна творча засада П.Глазового – література повинна бути *народною*, тобто писаною для народу і про народ. Так, зокрема, коли письменник отримав премію Нечуя-Левицького, він зазначав, що, попри те, що це вже четверта його премія, вона видається йому найдорожчою, оскільки Павло Глазовий надзвичайно любив і шанував цього письменника – прекрасного, геніального повістяра і гумориста. «Та ще й вийшло якось символічно: сімдесят років тому, ледве навчившись читати, я вголос прочитав своїй неписьменній бабусі Марії «Кайдашеву сім'ю». Пам'ятаю, як вона щиро все сприймала, як вона все розуміла, як переживала! – пише Павло Глазовий. – Саме такою має бути література – істинно *народною*» [3, 203]. Саме народність – визначальне творче кредо поета-гумориста, яке безпосередньо пов'язане з обов'язком захищати і возвеличувати свій народ, освітлювати його шлях.

Письменник глибоко переживав біди свого народу. Він не просто був близьким – Павло Глазовий не відділяв себе, свої інтереси, почування і переживання від почувань людей. «Отакими радощами й смутками [артистів], здавалось би чужими, я й живу. Але ні, не чужі вони мені, вони мені допомагають зв'язуватись з народом, доносять моє слово до людей, а для поета це найважливіше» [3, 138]. Подана цитата свідчить про те, що Павло Глазовий чітко усвідомлював необхідність того, щоби слово було почуте тими, для кого воно призначене, – людьми: «І це постійне правило моєї нелегкої багаторічної творчої роботи – писав я багато, перевіряв на людях разом з артистами й залишав цілим лише те, що весело сприймалось слухачами, – писав поет-гуморист. – Часто траплялись справжні курйози: те, що я вважав легковажним і несерйозним, часто викликало несподіваний для мене ефект. Важка це справа – знаходити щось радісне в сірій буденщині, зате коли вже знайдеш, то й сам разом з людьми радієш» [3, 63].

Відомо, що велику частину творчого доробку письменник створював спеціально для сценічного виконання. Саме цей факт пояснює такі творчі особливості гумористичного доробку П.Глазового як динамізація фабули за рахунок особливо гострого сюжету, обрання актуальних тем, зменшення повчання-висновку у традиційному його розумінні та інші риси. Потреба нести людям радість «всіма можливими способами й засобами» [3,76] вимагає сценічного втілення. Натомість сценічність, як «мистецтво живого слова, особливо жартівливого» [3, 206], в свою чергу, не мислиться без ряду особливостей. Павло Глазовий прагне не просто виголосити, а бути почутим власним народом. Думки, які хоче донести митець, повинні бути доступними для розуміння кожним українцем. Бо в цьому суть народного гумору.

Саме тому Павло Глазовий виголошує: «Художня істина – в щирій простоті й дохідливості. Це моє кредо!» [3, 58] Більше того, письменник визначає щирість і простоту основою будь-якого мистецтва, чи то поетичного, чи сценічного, чи будь-якого іншого [3, 108]. Отже, друга засада на якій ґрунтується гумористичний світогляд П.Глазового – це *щира простота і дохідливість*.

Нарешті основне завдання мистецтва письменник визначає так: «... мистецтво покликане єднати людські душі у їх прагненні до добра, до краси, а найпростіше і найправильніше кажучи – до Бога. Без цього ніяке мистецтво сенсу не мало б» [3, 87]. Єднання у прагненні до Бога – означає духовне єднання людей у прагненні до високих моральних цінностей, які нерозривно пов'язані з законами краси. Таким чином єднання людських душ у прагненні до Бога покликане гармонізувати внутрішній світ людини. Якщо мистецтво не виконує цієї високої місії – воно не має сенсу.

Павло Глазовий неодноразово зазначав, що він пише для тих людей, які «вміють у смішному знаходити розумне, а то й, дай Боже, мудре. В Біблії сказано: у mnogій мудрості много печалі. Це велика, гірка правда. Отже, осяяти мудрість народною радістю – то означає *наблизитись до Бога*, бо він є Мудрість і Радість у поєднанні» [3, 63]. Отже, мистецтво повинно наближати людину до Бога, який є втіленням Мудрості і Радості. На перший погляд, це основна думка поданої цитати. Проте, якщо вчитатися між рядків, то можна побачити, що саме *письменник-гуморист* як посередник між Богом і людьми *покликаний осяювати Мудрість Радістю*. І в цьому Павло Глазовий вбачає своє призначення, як поета-гумориста.

Таким чином, в цій статті було визначено:

1) в чому письменник вбачав своє завдання, обов'язок перед народом: в основі світоглядних засад Павла Глазового лежить прагнення донести полинногірку правду до людей і *пробудити* цією правдою *національну свідомість*; слово поета покликане *захищати* і *возвеличувати* свій онімілий народ, оскільки у цьому полягає висока місія і призначення поета, його обов'язок перед народом;

2) яким повинно бути мистецтво слова за Павлом Глазовим: література повинна бути *народною*, тобто писаною для народу і про народ, а художня цінність літератури полягає у її *цирйй простоті* і *дохідливості*, оскільки думки, які хоче донести митець, повинні бути доступними для розуміння кожного українця;

3) в чому полягає основна функція мистецтва і яка в ній роль письменника за Павлом Глазовим: основне завдання мистецтва - *єднати людські душі* у їх прагненні до добра, до краси, до Бога, оскільки він є Мудрість і Радість у поєднанні. Саме письменник-гуморист як посередник між Богом і людьми *покликаний осяювати мудрість народною радістю*, тобто наближити своєю творчістю людей до Бога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Глазовий П.* Архетипи. Гумор. Сатира / П. П. Глазовий. – К. : МАУП, 2003. – 308 с.

2. *Кужільний Генадій.* Епілог до сміху // Персонал плюс. – № 11 (316) 16 - 22 березня 2011 року. Режим доступу до джерела: <http://www.personal-plus.net/316/7750.html>

3. *Павло Глазовий:* Листи до друга в США. 1990-2002. / Упорядник Галешко Р. – К. : Фенікс, 2007. – 263 с.

4. *Сычев А.А.* Природа смеха или Философия комического / Науч. ред. д-р филос. наук Р. И. Александрова. – Саранск : Изд-во Мордов. ун-та, 2003. – 176 с. – Режим доступа к источнику: http://www.i-u.ru/biblio/archive/sichev_pri/

Стаття надійшла до редакції 29.04.13.

Шкураренко Ю., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

Мировоззренческие взгляды Павла Глазового

В статье поднимаются проблемы осмысления Павлом Глазовым своих творческих принципов. Детально рассматривается, в чем писатель видел свое задание, долг перед народом; каким должно быть искусство слова; каковы функции искусства слова и какова роль писателя согласно идеям Павла Глазового на примере его эпистолярного и творческого наследия.

Ключевые слова: *попынно-горькая правда, пробуждение национального сознания, народность, искренняя простота и доходчивость, озарение Мудрости Радостью.*

Shkuratenco I., stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Pavlo Glasovyy's world view

The article devoured to the problems of Pavlo Glasovyy's creative principles. Particular attention is given to the problem of how the author see his assignment, duty, moral imperative to serve the nation; how the literary should be; which functions of word art and what role of the writer according to the Pavlo Glasovyy opinion.

Key words: *the wormwood with bitter truth, the awakening of the national consciousness, the nationality, the sincere simplicity and clarity, the strikening of wisdom by gladness.*

УДК 82_311,9:046.2(808.53)

Шкуров Є., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

НАУКОВА ФАНТАСТИКА У ТЕОРЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглянуто сучасні погляди на наукову фантастику у рамках літературознавчого дискурсу. Досліджено генезис та історію наукової фантастики. Оглянуто позиції сучасних вчених і письменників-фантастів щодо природи та особливостей цього підвиду фантастичної літератури.

Ключові слова: *фантастика, наукова фантастика, фантастикознавство, дискурс.*